

Леся Українка.

Поетеса мужності й боротьби.

(до 150-річчя від дня народження)

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

Леся Українка.
Поетеса мужності й боротьби.
(до 150-річчя від дня народження)

Інформаційно-методичні матеріали

Харків 2021

УДК 02

У 45

Леся Українка. Поетеса мужності й боротьби. (до 150-річчя від дня народження: Інформаційно-методичні матеріали / Департамент культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; ред.-уклад. Н.М. Грачова - Х.: ХОУНБ, 2021. – 22 с.

В поданих матеріалах бібліотекарі, працівники культурно-просвітних закладів, представники місцевих громад ознайомляться з цікавими фактами з життя Лесі Українки, переліком екранізацій її творів у вільному доступі.

Укладач:	Н.М. Грачова
Редактор:	Л.М. Федотова
Комп'ютерний набір:	Н.М. Грачова
Комп'ютерна верстка:	Н.М. Грачова
Відповідальна за випуск:	Н.І. Шостко

«Одшумить життя - і прийдуть ті, що відчують всю глибинь її творчості, всю красу її душі.»

*Людмила Старицька-Черняхівська
(українська письменниця, громадська діячка)*

Ім'я української письменниці Лесі Українки широко відомо не лише в Україні, але й далеко за її межами. Поетеса, прозаїк, драматург, критик і публіцист, вона створила художні полотна такої ідейної естетичної сили і краси, такого змісту й глибини, що вони з роками, з десятиліттями не старіють, а виблискують все новими й новими гранями, стають ближчими й дорожчими розумові й серцю читачів.

Леся Українка... Коли вдуматись у ці слова, то постануть перед нами нечувана сила, незламана мужність, боротьба за щастя і волю. Постає сама Україна в своїй красі і величі, постає весь український народ-богатыр.

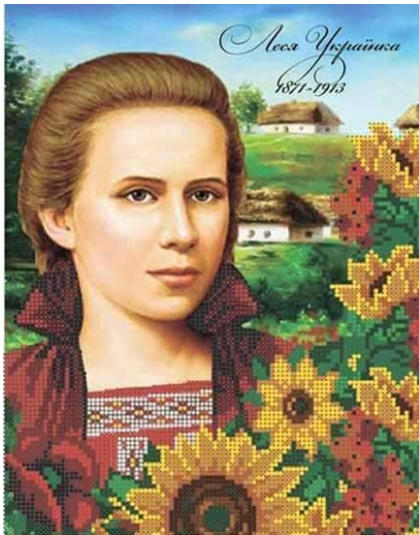

Леся Українка пішла шляхом Кобзаря. Вона прагне створити образ духовно могутньої людини-борця, здатної втілити в собі дух епохи. У політичній ліриці поетеси з'являється образ Спартака, котрий зібрав під свій прапор повсталих рабів. І особливо часто - образ легендарного богоборця Прометея. Нащадками Прометея вона називає свій народ, уславлює борців, які "блискучу іскру з неба здобувають". Ліричний герой поетеси - це тип нової людини, готової до подвигу, до найважчих випробувань.

В усьому, що писала Леся Українка, - від ніжної елегії до журнальної статті - клекоче сильний потік почуттів, лунає голос - внутрішньо розкутий, голос людини, яка пізнала свою силу. Слово Лесі Українки - це полум'я, яке подібно до природного вогню, і світить, і гріє, і спалює.

Вже після появи її першої збірки віршів "На крилах пісень" І. Франко проголосив знаменні слова: "Україна, на наш погляд, нині не має поета, щоб міг силою і різносторонністю свого таланту зрівняти з Лесею Українкою".

Відкривається збірка віршем "До тебе, Україно, наша бездольная мати". Сум і плач над долею Батьківщини звучить у цій поезії, бо такою була тодішня дійсність. А у вірші "Contra spem spero!" Леся Українка проголосила своє кредо:

*Так! Я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!*

Особливе місце у першій збірці поетеси зайняв вірш "Досвітні огні", в якому Леся висловлює своє ставлення до страшної царської дійсності, уособленої в образі "темної ночі", що сховала людей під "чорні широкі крила", підкоривши все живе "темній силі" і примусивши його "спати як у могилі".

Леся Українка вітає появу на історичній арені великої, могутньої сили, яка зветься робітничим класом. Саме він поведе боротьбу зі світом зла до переможного кінця. Твір цей дихає оптимізмом, вірою в перемогу світла над темрявою. Серед пітьми і мороку клично лунає: "Ставай, хто живий, в кого думка повстала!». Своім палким словом поетеса кличе до бою.

Поетичні твори Лесі Українки мають переважно громадське звучання. Проте її перу належать і справжні шедеври інтимної та пейзажної лірики. Особливо інтимна лірика хвилює нас силою духу, щирістю, глибиною справжнього людського почуття. Вражають зворушливі вірші, присвячені С. Мержинському - близькому другові поетеси. Його передчасна смерть вирвала із зраненого серця болючі рядки, сповнені суму, розпачу, ридання.

У цих віршах бринить розлука, тужить зболіла душа. Але ніколи громадянська мужність не покидає Лесю Українку. Вона завжди на полі битви, бо "в серці крики бойові лунають". Леся насамперед — поет боротьби, сповненого мужності людського духу:

Гей, блискавице, громова сестрице,

Де ти? Розбий злії чари!

Хай ми хоч раз заговоримо громом,

Так як веснянії хмари!

Цикл поезій "Сльози-перли" має виразне політичне звучання. Поетеса розуміє, що сльози, навіть найбільш гіркі, не можуть зарадити народному горю: "Що сльози там, де навіть крові мало". Її сльози-перли викрешували з байдужих душ іскри помсти, ставали пекучим вогнем, жаль і тугу обертали на знаряддя боротьби.

Леся Українка все своє життя ладна була перетворити на подвиг, на вічне горіння. З любові до рідного народу виростала її ненависть до покiрного рабського носіння кайданів. Серце поетеси горить і стiкає кров'ю від розуміння того, що у кайдани рабства закований дух народу, що раб змирився зі своїм ганебним становищем, своєю долею невільника і навіть не протестує.

Сором гнітить і палить серце Лесі, і вона звертається до людського сумління, хоче розбудити почуття гідності і гордості, нагадати людині, що вона - людина! Рабство свiдоме - рабство найганебніше. Ось чому Леся з болісно-пекучим почуттям пише:

*О, сором мовчки гинуть і страждати,
Як маєш в руках хоч заржавілий меч.*

Йшли останні роки ХІХ століття. Це були часи революційного піднесення. І Леся закликає до боротьби, де "без упину лютує страшна, невсипуща війна", де "грають на небі зірниці, ясні блискавиці". Чути голос відважного борця:

*Даю тобі сей меч, дарма, що ти не сильна,
Мій меч не тяжкий для відважних рук.
Битва буде нелегка, будуть поразки, падіння,
страшні жертви і кров.
Та все це дарма:
Я знаю се і жду страшних ночей,
І жду, що серед них огонь той загориться.
Де жевріє залізо для мечей,
Гартується ясна і тверда криця.*

Величний і могутній образ титана Прометея став провідним у зображенні позитивного героя, безстрашного борця, який уособлював ідеал всієї епохи. Нащадки Прометея ладні "краще ворогу на одсіч дати голову", ніж нищити у рабстві. Дух їх незалежний і нездоланий. Ось юнак, повержений, розпростертий, до землі прибитий списом, говорить "Убий, не здамся!". Ось невольниця гордо і зневажливо кидає в очі завойовникові:

*Ти мене убити можеш,
Але жити не примусиш.*

Оптимізм, віра в силу волелюбного духу — найприкметніші риси Лесино слова. Її поетичні образи не дають знидіти людському серцю. Вони будять думку, опромінюють радістю і вірою перемога добра над злом.

Боротьба і праця. Ці дві провідні зорі супроводжували поетесу в житті. Життєстверджуючий пафос властивий усім творам Лесі. Саме це і дало підставу І. Франкові назвати Лесю Українку наймужнішим поетом України.

Леся Українка прожила життя, сповнене невимовних страждань і гіркоти. Але її творчість звучить оптимістично, в ній на повний голос пролунали життєрадісні мотиви, сповнені віри в невичерпні сили народні. Поетеса живе серед нас, вона не вмерла, а тільки зробила крок у безсмертя:

*Ні! Я жива, я буду вічно жити.
Я в серці маю те, що не вмирає.*

Не випадково сьогодні Леся Українка — одна з найулюбленіших поетес багатьох і багатьох любителів поезії. Людина високого духу, вона в своїй творчості створила образи, які й для нашого покоління стали прикладом національного характеру, патріотизму, мужності — тих якостей, які так необхідні, щоб будувати в рідній Україні нове життя.

Додаток 1.

Цікаві факти про Лесю Українку:

- Змалку Леся захоплювалася мистецтвом, мала неабиякий хист до музики, грі на фортепіано. На жаль, хвороба прикувала її ще дівчинкою до ліжка, тож відомої піаністки з неї не вийшло. Якби не хвороба, невідомо, чи не стала б Леся геніальним композитором.
- Вже 5-річною дівчинкою Леся почала писати драматичні твори, а у 9 років написала свій перший вірш «Надія». За переказами, дівчинка написала його під старим ясенем біля в'їзної вежі замку Любарта у Луцьку, який нині іменують Лесиним.
- До 5 класу Леся навчалася вдома, за програмою матері. Незважаючи на дивовижні здібності (а дівчинка навчилася читати у 4 роки та легко опановувала іноземні мови), мати вважала доньку відсталою.
- Самостійно вивчила 11 мов, в тому числі латину і грецьку. Перекладала твори Гомера, Гюго, Байрона, Гейне, Шекспіра. Написала загалом понад 100 власних віршів і 20 драм. Випустила три збірки.
- У дев'ятнадцять років Леся Українка написала для молодшої сестри підручник «Стародавня історія східних народів».

- Леся Українка перебувала під негласним наглядом поліції, і цензура не раз забороняла її твори. Більшість своїх робіт поетеса публікувала за кордоном Російської імперії – Берліні, Дрездені, Празі, Відні.
- Свій творчий псевдонім поетеса запозичила в свого дядька: Михайло Драгоманов підписував свої публіцистичні твори «Українець». Що стосується імені, то Лесею її лагідно кликали в сім'ї (ще малу Ларису називали Зеєю, а разом з братом Михайлом — Мишелосією).
- Леся не лише писала вірші, а й створювала нові слова — їй маємо завдячити існуванням слів «промінь», «напровесні», а її мати, письменниця Олена Пчілка ввела в лексикон українців інше знайоме нам нині слово — «мистецтво».
- Лірична сповідь Лесі Українки «Твої листи завжди пахнуть зов'ялими трояндами...» присвячена єдиному коханню поетеси — Сергію Мержинському. Це трагічне почуття не було взаємним, він кохав іншу, але саме завдяки цьому почуттю за одну ніч біля ліжка вмираючого від сухот коханого була створена геніальна «Одержима». Сергій Мержинський помер, заповідаючи Лесі, яка була поруч, подбати про іншу жінку, яку він кохав.
- За словами Івана Франка, тендітна й ніжна Леся Українка була «єдиним мужчиною в нашому письменстві». Хоча сама поетеса себе не вважала гідною й нігтя Франка, оточення вважало її за надзвичайно сильну духом жінку.

- Заміж Леся Українка вийшла вже після 30 років. Свого чоловіка, Климента Квітку, вона, безумовно, поважала, але кохання до нього не відчувала.
- За спогадами Лесиної сестри Ісидори Косач-Борисової, в останні роки життя очі Українки стали надзвичайно блакитними. Всі дивувалися, адже вони були наче неземними.

Смерть наздогнала українську поетесу в місті Сурамі в Грузії 19 липня 1913. Їй було 42 роки. Лесю Українку поховали на Байковому кладовищі в Києві.

Пам'ятник Лесі Українці в Києві розташований у середмісті на Печерську, а саме — на площі її імені між будівлею Центрвиборчкому України та житловою багатоповерхівкою. Автори пам'ятника — скульптор Галина Кальченко та архітектор Анатолій Ігнащенко.

Київський пам'ятник Лесі Українці є бронзовою постаттю поетеси заввишки 5 метрів, встановленою на постаменті з чорного лабрадориту. Автор скульптури прагнув передати вольову вдачу поетки, яка не кориться обставинам долі, її душевну силу, і водночас ніжність і жіночність. Пам'ятник оточують спеціально висаджені дерева, привезені з батьківщини поетеси. Загальна висота пам'ятника складає 10 метрів.

Цей пам'ятник не був першим пам'ятником поетесі в українській столиці. Ще 1965 року було

встановлено паркову скульптуру Лесі Українки в Міському саду навпроти Маріїнського палацу. Оскільки паркова скульптура не відповідала задуму вшанування величі поетеси, було ухвалено встановити більший за розмірами й у велелюдному місці пам'ятник.

Відтак, у 1973 року було урочисто відкрито пам'ятник Лесі Українці на однойменній площі, що відтоді є головним місцем вшанування поетеси в Києві.

Додаток 2

До 150-річчя від дня народження Лесі Українки пропонуємо провести в бібліотеках:

Інформаційні години:

- «Хто вам сказав, що я слабка?»;
- «Я служила Україні»;
- «Без надії сподіваюсь»;
- «Мрії зламане крило»;
- «Життя і діяльність родини Драгоманових Косачів: Олени Пчілки та Михайла Драгоманова»

Бесіди, дискусії:

- «Життєвий і творчий шлях Лесі Українки»;
- «Чому саме Лесю українку за рівнем поетичного таланту ставлять в один ряд із Т. Шевченком та І. Франком?»

Літературні майданчики:

«Собі ім'я свого народу Навіки, як вона, візьми...», «Незабутня Леся Українка», «Горить зоря її поезії над краєм».

Тематичні та віртуальні виставки

«Народжена Україною», «Чистий промінь Лесиного слова», «Душею щира Українка», «Чистий промінь Лесиного слова»

Віртуальні екскурсії

«Місцями життя Лесі Українки», «Пам'ятники Лесі Українки у світі», «Леся Українка як євроінтегратор України».

Поетичні зорепади

«На шлях я вийшла ранньою весною», «Зорій довіку поміж нас»

Додаток 3

Екранізація творів Лесі Українки

Блакитна троянда — радянський двосерійний художній телефільм, знятий режисером Олегом Біймою на студії «Укртелефільм» у 1988 році за мотивами однойменної драми класика української літератури Лесі Українки.

«Блакитна троянда» — перший драматичний твір поетеси Лесі Українки та перша психологічна драма в українській драматургії, основним змістом якої є внутрішній так званий екзистенціалізм буття персонажів. Філософський дискурс драми представляє безумство не тільки як форму свободи, але і як певну тугу по тілу.

Фільм (телепостановка) оповідає про трагічне кохання Любові Гощинської до Ореста Груїча. Головна героїня переживає конфлікт між охопившим її почуттям і усталеними міщанськими звичаями, які забороняють жінці самовиражатися, вільно проявляти свої бажання...

Фільм можна скачати за посиланням <https://toloka.to/t24128>

Камінний госпóдар — фільм виробництва Укртелефільм, екранізація п'єси «Камінний господар» Лесі Українки. Знятий в 1971 році. Це фільм — вистава театру ім. І. Франка. В головних ролях Ада Роговцева та Богдан Ступка.

Можна спробувати скачати фільм-виставу за посиланням <https://toloka.to/profile.php?mode=register&t=4690>

А також подивитись за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=j0TxnCNVmxE>

«Лісова пісня» — радянський короткометражний анімаційний фільм 1976 року Творчого об'єднання художньої мультиплікації студії Київнаукфільм, за російськомовним перекладом М. Ісаковського однойменної п'єси Лесі Українки. Режисер — Алла Грачова.

Історія про кохання українського юнака та лісової мавки. Йшов якийсь хлопець по лісі і награвав на сопілці. Почула звуки сопілки лісова мавка і вирішила дізнатися, хто ж так дивно грає та побачивши юнака, мавка відразу ж закохується в нього. Побачивши мавку, юнак також в неї одразу закохався в мавку з першого погляду, але на шляху до їхнього кохання повстануть серйозні випробування...

Мультфільм можна подивитись за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=HLoxamr9ido&list=PLG6mdOC6OekTQhD8PwA0uQrp9nVRyVrmv>

«**Лісова пісня**» — український радянський художній фільм режисера Віктора Івченка, створений на кіностудії ім. Олександра Довженка 1961 року. Екранізація однойменної драми-феєрії української письменниці Лесі Українки. Прем'єра відбулася 7 серпня 1961 року.

Молода пара на березі річки гортає книжку Лесі Українки «Лісова пісня». Читання переносить молодих людей на Полісся, де розгортається дія драми...

Автор сценарію та режисер-постановник: Віктор Івченко. В головних ролях Раїса Недашківська — Мавка; Володимир Сидорчук — Лукаш.

Фільм можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=W2ttQkuegb8>

«**Лісова пісня. Мавка**» — український радянський фільм-казка кіностудії ім. Олександра Довженка 1981 року за драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова пісня». Режисер: Юрій Ілленко.

Повноцінна україномовна версія станом на 2020 рік ще не знайдена, а у «списках» головного фільмофонду України «Довженко-центру» вказується, що у них начебто зберігається лише російськомовна версія фільму.

Оцифрована ж версія фільму, яку випустив Довженко-центр у 2015 році, мала застереження перед початком показу фільму: «Варіант цього фільму з україномовною фонограмою, на жаль, повністю не зберігся. У процесі відновлення фільму втрачені фрагменти було реконструйовано з російськомовної фонограми».

В головних ролях Людмила Єфименко — лісова русалка Мавка, Віктор Кремльов — Лукаш, Майя Булгакова — Мати Лукашева, Іван Миколайчук — Дядько Лев і Лісовик.

Фільм можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=otMugFZOVV0>

«**Мавка. Лісова пісня**» (англ. Mavka. The Forest Song) - український 3D-мультфільм за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» та образів народної міфології.

Мультфільм зараз знаходиться на стадії творчого виробництва. Прем'єра анімаційної картини запланована на 2021 рік.

«**На полі крові. Aseldama**» — український художній кінофільм 2001 року режисера Ярослава Лупія. Фільм створено за мотивами біблійних творів Лесі Українки: «На полі крові», «Йоганна, жінка Хусова», «Одержима». Наскрізною думкою фільму є дослідження двох крайніх проявів смертного гріха — гордині: гріха Юди — зради Ісуса та

гріха Йоганни Міріам — одержимості духом. Вони, незважаючи на явну їх протилежність, приводять обох героїв до трагічної загибелі.

Головні ролі виконують: Олег Цьона — Месія, Володимир Задніпровський — Юда, Святослав Максимчук — Прочанин, Ірина Мельник — Йоганна, Міріам. Музика Івана Карабиця.

Фільм можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=C5xIcnkLYRo>

«Спокуса Дон-Жуана» (рос. «Искушение Дон-Жуана») — російський радянський художній фільм 1985 року режисерів Григорія Колтунова та Василя Левіна за мотивами драми Лесі Українки «Камінний господар». Головні ролі виконують: Івар Калниньш — Дон-Жуан, Олена Фіногєєва — Анна, Станіслав Садацький.

Фільм можна подивитись у вільному доступі

<https://www.youtube.com/watch?v=2Np5-qMfxH4>

Фільми про Лесю Українку.

«Іду до тебе...» (рос. «Иду к тебе...») — радянський художній фільм 1971 року, присвячений 100-річчю з дня народження української поетеси Лесі Українки. Кінооповідання про чотири роки її життя: 1897—1901.

Фільм вийшов в прокат в УРСР у 1971 році з українським дубляжем від Кіностудії Довженка.

Фільм розповідає про трагічне кохання Лесі Українки до революціонера-марксиста Сергія Мержинського. Фільм про подорож поетеси до свого коханого, у дослівному та метафоричному сенсі водночас. Після смерті Мержинського Українка написала поему «Одержима», що стала відображенням сили духу поетеси.

Але не тільки любовна лірика є у цьому фільмі. Він нагадує нам про любов поетеси до України, до рідної мови, що за словами Лесі є «душею народу», її революційну та національну позицію у справі боротьби за існування України. Фільм складається з мозаїки спогадів, настроїв, уривчастих епізодів, які сплітаючись створюють чисту ліричну мініатюру.

В головних ролях Алла Демидова — Леся Українка, Микола Олялін — Сергій Мержинський, Ольга Матешко — Віра Крижанівська, Клара Лучко.

Фільм можна переглянути за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ac5VSae7hyE>

«Леся Українка. Узлісся»

Планується вихід нового фільму про поетесу Лесю Українку з робочою назвою «Леся Українка. Узлісся».

В основі сюжету — події 1901 року, коли поетеса поїхала до Мінська доглядати за своїм важкохворим коханим Сергієм Мержинським. В той період Леся Українка працювала над поемою «Одержима».

Знімає фільм Нана Джанелідзе. В головній ролі — актриса Дарина Полуніна. Саундтреком до фільму стала пісня «Арка» від проекту Онука.

Додаток 4

Пісні на слова Лесі Українки

Стояла я і слухала весну (муз. К. Стеценка)

Смутної провесни (муз. М. Лисенка)

Дивлюсь я на яснії зорі (муз. Ф. Надененка)

Хотіла б я піснею стати (муз. А. Коломійця)

Ой не зникли золотії терни (муз. А. Коломійця)

Пророк (муз. В. Кирейка)

Соловейковий спів навесні (муз. В. Кирейка)

Була весна (муз. Г. Майбороди)

Горить моє серце (муз. О. Білаша)

На човні (муз. Л. Дичко)

Знов весна і знов надії (муз. В. Герасимчука)

Вже сонечко в морі сіда (муз. Б. Фільц)

Досвітні огні (муз. О. Стецюка)

Мадригал (муз. І. Щербакова)

Нічка темна і тиха була (муз. В. Пацухевича)

Пісня (муз. В. Гончаренка)

Не всихайте, пишні квіти (муз. Є. Козака)

Гетьте, думи, ви хмари осінні (муз. Я. Степового)

Скрізь плач, і стогін, і ридання (муз. В. Стецика)

Досить невільная думка мовчала (муз. Я. Степового)

То була тихая ніч (муз. К. Стеценка)

Електронні джерела:

1. Купчик Л. Леся Українка – зразок мужності й праці для народу [Електронний ресурс] // Український погляд. – Режим доступу: <http://ukrpohliad.org/blogs/lesya-ukrayinka-zrazok-muzhnosti-j-pratsi-dlya-narodu.html>
2. З Днем народження, Лесю! 50 рідкісних фотографій великої Лесі Українки [Електронний ресурс] // Рудана. - Режим доступу:
3. <https://rudana.com.ua/news/z-dnem-narodzhennya-lesyu-50-ridkisnyh-fotografiy-velykoyi-lesi-ukrayinky>
4. Міністерство культури запустило сайт до ювілею Лесі Українки. [Електронний ресурс] // Радіо свобода. - Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lesya-ukrajinka-juvilej/31098105.html>

5. Мамонова Г. Що потрібно знати про Леся Українку, щоб розуміти її творчість: до 150-річчя письменниці [Електронний ресурс] // UA: КУЛЬТУРА. Режим доступу: <https://suspilne.media/104488-so-potribno-znati-pro-lesu-ukrainku-sob-rozumiti-ii-tvorcist-do-150-ricca-pismennici/>
6. Леся Українка. Творчість. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://sites.google.com/site/lesaukraiienka07/tvorcist>
7. Життя і творчість Лесі Українки. [Електронний ресурс] // Українська мова і література. Підготовка до ЗНО і не тільки. - Режим доступу: <https://zno.if.ua/?p=2910>
8. Леся Українка: невідома фольклористка. [Електронний ресурс] // Етнографія - Режим доступу: <http://ethnography.org.ua/content/lesya-ukrayinka-nevidoma-folklorystka>
9. Косач-Квітка Лариса Петрівна (Леся Українка) [Електронний ресурс] // Герої України. - Режим доступу: <http://heroes.profi-forex.org/ua/kosach-kvitka-larisa-petrivna-lesja-ukrayinka>
10. Леся Українка. Геніальна дочка українського народу. [Електронний ресурс] // Кореспондент. - Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/showbiz/culture/4069052-lesia-ukrainka-henialna-dochka-ukrainskoho-narodu>